

1 ман. 75 гэп.

101

ИСЛАМ СӘФӘРЛИ

6-20

Түшүндешин
бөлөр

Pv

АЗӘРНӨШР
1956

2-25:

Нэгмэлэр

Пычылдашын, ләпәләр!

Пычылдашын, пычылдашың, ләпәләр,
Бәлкә мәнә бир сөзүнүз вар сизин?
Үч кечэдир мәним өмүр йолдашым
Буруг газыр гучасында дәнисин.

Көрпәмизи ятыртмышам индичә,
Бешийинә ай нуруну сәпәләр.
Севкилимдән хәбәр вериб кизличә
Пычылдашын, пычылдашын, ләпәләр!

Кечә кечир... ай доланыр үфүгдә,
Кәй Хәзәрин синәсиндә мең эсир.
Ah, тез олун, дарыхырам, эй сулар,
Мүждә верин, севән гәлбим тәләсир.

Мави сулар, севкилимә йол верин,
О гайытсын алны ачыг, үзү ағ.
Чүнки гызыл Абшеронун оғлуна
Бир адәтдир зәфәрләрлә гайытмаг.

Пычылдашын, пычылдашын, ләпәләр,
Бәлкә тәзә бир сөзүнүз вар сизин?

Үч кечэдир мәним өмүр йолдашым
Буруг газыр гучагында дәнисин.

Көрпәмизи ятыртмышам индичә,
Бешийнә ай нуруну сәпәләр.
Севкилимдән хәбәр вериб кизличә
Пычылдашын, пычылдашын, ләпәләр!

1951

БАҚЫЛЫ ГЫЗ

Бакылы гыз, пайтахтымын көзәлисән,
Өз эшгимин, өз бәхтимин көзәлисән.
Сулары яра-яра буруглара кедәндә сән,
Ояныр гызыл күнәш сәнин шириң күлүшүндән.

Севирем сәни мән, бакылы гыз,
Ала көзлү яр, шән бакылы гыз!

Зәһмәтинин бәһрәсицир, эй көзәл яр,
Хәзәр үстә шәфәг салан кур ишыглар.
Севкилим, күлүр Хәзәр, өмүр көзәл, дөвран
көзәл,
Күлшәним, сал бир нәзәр, һәр ян гәшәнк,
һәр ян көзәл.

Севирем сәни мән, бакылы гыз,
Ала көзлү яр, шән бакылы гыз!

Үрәйини үрәйимдә яшадырам,
Каш сәнинлә гоша кәзиб, гоша дурам.
Нәр сәһәр башын үстә гағайылар ганад чалыр,
Газдығын сых буруглар Хәзәр бою көлкә салыр.

Севирем сәни мән, бакылы гыз,
Ала көзлү яр, шән бакылы гыз!

1953

Бизим ана Вәтәнлә
Гоша чәкилир адын.

Өмрүн бәнзәр
Күлүстана.
Чаным ана,
Көзүм ана!

1953

АНА МАҢНЫСЫ

Әзиз ана, чан ана,
Көзәл, меһрибан ана!
Бәйүтдүкчә бизи сән
Дән дүшүр сачларына.

Өмрүн бәнзәр
Күлүстана.
Чаным ана,
Көзүм ана!

Һалал сүдүн тәмиздир,
Мүгәддәсdir диләйин.
Гәлбимизлә бир вурур
Сәнин ана урәйин.

Өмрүн бәнзәр
Күлүстана.
Чаным ана,
Көзүм ана!

Гәһрәманлар анасы,
Севимли, әзиз гадын!

АГРАНОМ ОГЛАН

Кәндимизә қәлән, аграном оғлан,
Тарлалар әлинлә құлзара дөнүр.
Колхозун чөлләри ямшыл көрүнүр.

Ай оғлан, чан оғлан,
Әзиз, мәнрибан оғлан!

Үз-үзэ қәләндә, аграном оғлан,
Сүнбулләр сәсләнир бир дәрәя кими.
Санки сәнә ачыр мәним саф эшгими.

Ай оғлан, чан оғлан,
Әзиз, мәнрибан оғлан!

Эй мәним севдийим, аграном оғлан,
Шәһрәтин яйылыб тарлая, дүзә.
Гәлбим ганадланыр қәләндә сән бизә.

Ай оғлан, чан оғлан,
Әзиз, мәнрибан оғлан!

Сәнин саф эшгинлә, аграном оғлан,
Бирләшиб, құл ачыр зәһмәтим мәним.
Бол мәңсул верәчек өз чөлүм, чәмәним.

Ай оғлан, чан оғлан,
Әзиз, мәнрибан оғлан!

1953

КИЛАС

Дан еринә сәда дүшүр,
Шеңдән сырға тахыр чәмән.
Тарлалара йолланырсан
Өз дәстәнлә сәһәр әркән.

Адын дүшүб дилә, Килас,
Ярашыгсан әлә, Килас.

Ағ гызылдан дон кейиниб
Кениш колхоз тарлалары
Әлләринлә кәйә галхыр
Тәзә памбыг таялары.

Адын дүшүб дилә, Килас,
Ярашыгсан әлә, Килас.

Кәндимизин көзәл гызы,
Алғыш дейир әлләр сәнә.
Яйылмышдыр шан-шәһрәтин
Ал байраглы бу Вәтәнә.

Адын дүшүб дилә, Килас,
Ярашыгсан әлә, Килас.

1954

9

ҺӘКИМ ГЫЗ

Құләр үзлү һәким гыз,
Эй көзләри бәнөвшә!
Гапымыздан кечәндә
Сарсылырам һәмишә.

Башым да ағрымыр ки,
Бир янына қәлим мәә.
Кейиниб ағ халаты,
Гәлбими динләйәсән.

Қүнәш кими тәмиздир,
Сафдыр сәнин нийәтин.
Элләрә өмүр верир,
Нәят верир сәнәтин.

Гой тохуңсун синәмә
О шәфгәтли әлләрин.
Үрәйинлә динлә бир
Үрәйимин телләрин.

Сейлә, интизарыны
Нә вахтадәк чәким, гыз?
Охуюрам сәнинчин
Бу нәрмәни, һәким гыз!..

СҮЛН НӘРМӘСИ

Сүлн! Бу сәсдә һәят вар;
Чүнки минләр, миллионлар
Көнүл вермиш бу ада.
Сүлн — ширин бир арзу тәк,
Кремлин улдузу тәк
Мүгәддәсdir дүняда.

Сүлн дейәндә һәр заман,
Юрдумузда чанланан
Тәбиети көрүрәм.
Сүлн дейәндә халгымын
Вәтәнә бәсләдий
Мәһәббәти көрүрәм.

Сүлн дейәндә гәлб құлур.
Каналларла сүзүлүр
Боз чөлләрә Волга-Дон.
Сүлн дейәндә горхудан
Титрәйиб заман-заман,
Сарсылыр Вашингтон!..

Сүлн — һәятын мә'насы,
Аналарын лайласы,
Көрпәләрин сәсидир!

Сүлһ — ағ сачлы дүньянын,
Милион-миллион инсанын
Нәгигәт нәфмәсидир!

Сүлһ — бу сөзүн күчүндән
Дүшәчек аяглара
Гәсбкарлар байрағы!
Сүлһ — онун гүрәтийлә
Чыхды одлар ичиндән
Кореянын торпағы.

Сүлһ — бу һисси дүймаян,
Яранышдан етимдир.
Сүлһ — партия тарихи,
Бир дә партбилетимдир!

Сүлһ — о мәним әзәллән
Гәлбимдир, идракымдыр!
Сүлһ — буруглар мешәси
Ярашыглы Бакымдыр!

Сүлһ дедикдә учурам
Бир ағ көйәрчин кими.
Сүлһ дедикдә құлурәм
Азад олмуш Чин кими.

Сүлһ гызыл бир шәфәгдир,
Зұлмәтләри дағыдыр.
Сүлһ о бәйүк Ленинин
Гәләбә байрағыдыр!..

1952

БАҢАР НӘФМӘСИ

• Этлас кейиб құлур мешә,
Гоюн-гузы чыхыр дәшә;
Гарангушла тәр бәнөвшә
Саламлайыр илк баңары.

Торағайлар кола гачыр,
Қаһ саға, қаһ сола гачыр;
Тутушуб гол-гола гачыр
Кәндимизин ушаглары.

Мәхмәр халы сәриб дүзә,
Яз мушдулуг верир бизә:
— Тапылачаг тәзә-тәзә,
Нечә сәрвәт ятаглары.

Шырыл-шырыл кәһриз ахыр,
Бағбан баға су бурахыр;
Чичәкләрдән сырға тахыр
Киләнарын будаглары.

Мүждә верим гой баңара,
О севдалы сәнәткара;
Көлкә салыр бахсан һара,
Тәзә мешә золаглары.

Сейр эдинчэ бу күлшәни,
Дүзү, нейран эдир мәни.
Пычылдады бу нәғмәни
Үрәйимин додаглары...

1952

СЕВКИ ВАЛСЫ

Ай доланыр, кечә лал;
Даянмышыг үз-үзэ.
Көз гырпараг улдузлар
Узагдан бахыр бизэ.

Янагларын сайрышыр
Чичәк-чичәк, севкилим.
Кәнчлик көзәл, өмүр шән,
Оху, көйчәк севкилим.

Оху, көзәл севкилим,
Илк мәһәббәт нәғмәси;
Булутлара тохунсун
Эшгимизин нәфәси.

Сәйярләр тәкүлсүн
Үстүмүзэ күл кими.
Сачларыны охшасын
Құләкләр сүнбүл кими.

Охуяг, эй севкилим,
Нәғмәмиз һәят олсун.
Даим учалмаг үчүн
Эшгимиз ганад олсун.

1954

АЙ ГАШЫ, КӨЗҮ ГАРА ГЫЗ!

Көй чәмәндә етүр турач,
Сүбн ачылыр, күлүр ямач,
Башындақы өрпәйи ач,
Сачларыны ян дара, гыз,
Ай гашы, көзү гара гыз!

Ай нуруну салыр кәндә,
Биз эйванда көрүшәндә.
Тоюмуздан сөз дүшәндә
Кәл наз әләмә яра, гыз,
Ай гашы, көзү гара гыз!

Бу күн мәһсүл байрамыдыр,
Көзәл пайыз ахшамыдыр.
Дейиб-күлмәк эйямыдыр,
Кейин-кечин ал-хара, гыз,
Ай гашы, көзү гара гыз!

1953

АЙЛЫ КЕЧӘЛӘР

Кечә сакит, чай ахыр,
Лал суларда ай ахыр.
Эй көнүл, кәл чөвлана,

Эйвандан
Меңрибан,

Назлы яр, назлы яр баҳыр.

Мән нечә дөзүм,
Яхын кәл, гузум.
Кечәләр, узун қечәләр...

Нә гәшәнкәсән, назлысан,
Сән бир гәмәр үзлүсән.
Ай баҳыр, чай ахыр, яр

Севкилим,
Эй күлүм,

Ала көз, ала көзлүсән.

Мән нечә дөзүм
Яхын кәл, гузум.
Кечәләр, узун қечәләр...

Улдуз көйдэ совушур,
Кирпикләрим говушур.
Кәл, күлүм, севән гәлбим

Кечәләр,
Кечәләр...

Тәк сәни, сәни сорушур.

Мән нечә дәзүм,
Яхын кәл, гузум.
Кечәләр, узун кечәләр...

1955

НӘФМӘҚАР

Этән булут, әсән күләк, чошан дәнис динлә бир,
тәсрәтини чәкдийм гыз ширин-ширин охуор.
Энүн сәси ерин-кәйүн үрәйини диндирир,
Көрәсән о охудугча нә дүшүнүр, нә дуор?

Нәгәрат:

Пәнчәрәдән аймы бахыр, йохса о гыз, көрәсән?
Йохса онун нәфәсицир ләпәләрә тохунан?
Севдалы гыз, кур сәсиналә бир дә оху, бир дә
сән,
Йохса мәним саф әшгимдир бу нәфмәдә охунан?

Чох чыхмырам күл эйвана, дуюг дүшәр гоншу-
лар.
Сән сусарсан, ай кизләнәр, булут чекәр гәлбимә.
Мән чаван бир сәнәткарам, сәнсә көзәл нә-
мәкар,
Бизим һәят нәфмәмиздир охудуғун бу тәфмә.

Нәгәрат.

1954

ДАН УЛДУЗУ, БИР ДЭ МЭН...

Кэйлэр өртмүш башына
Булутлардан калағай.
Көз гырпан улдузлара
Лай-лай чалыр санки ай.

Кечэ эрийиб кечир,
Ят, гузум, бешийиндэ.
Дан улдузу, бир дэ мэн
Дурмушуг кешийиндэ.

Бир ағ гағайы кими
Құләк галхыб дәниздән,
Гулаг асыр лайлама
Ачыг пәнчәрәмиздән.

Кечэ эрийиб кечир,
Ят, гузум, бешийиндэ.
Дан улдузу, бир дэ мэн
Дурмушуг кешийиндэ.

Дан ери сөкүлмәдә,
Сүбһүн мәни оягдыр.
Хәзәрдә сөнүб янан
Шәфәг дейил, маякдыр.

Кечэ эрийиб кечир,
Ят, гузум, бешийиндэ.
Дан улдузу, бир дэ мэн
Дурмушуг кешийиндэ.

1955

ҢӘЯТЫМСАН

Сәнсән илк баһарым мәним,
Севимли күлзарым мәним.
Ңәятымыз шән, әшгимиз құлшән,
Әй севкилим, сән, этирли құлсән.

Сән ңәятымсан,
Гол-ганадымсан.
Сән көзәлимсән,
Саф әмәлимсән.
Кәл сейрә далағ,
Әй лалә янаг!

Көзәл, парлаг, саф инчисән,
Гәлбимин илк севинчисән.
Бахышын одлу, янағын құлдұр,
Яр, яхын кәл, бир көnlұмұ құлдұр.

Сән ңәятымсан,
Гол-ганадымсан.
Сән көзәлимсән,
Саф әмәлимсән.
Кәл сейрә далағ,
Әй лалә янаг!

1954

АРЗУ

Гара көзлү, шириң сөзлү,
Ал янаглы, көзәл гыз.
Ңәр күн сизин күллү бағда
Шейда бүлбүл олайдым.
Ай көзәл гыз, ай ғәшәнк гыз,
Бахчамыза кәлибсән.
Құл әлинлә құл дәрәндә
Мән дә бир құл олайдым...
Чохдур сөзүм, нечә дәзүм
Ңәсрәтинә көзәл яр?
Нарда олсан, тәмиз гәлбим
Сәни дейиб арзулар.
Бир диләйим, бир арзум вар,
Динлә мәни әй никар:
Каш ки, сәнин саф синәндә
Одлу көнүл олайдым.

1954

НЭ ВАХТА ГАЛДЫ

Килэнар гызарды, ағ тут совушду,
Пайыны дәрмәдим, будагда галды.
Һамы көнүл вериб яра.govушду,
Бәс бизим тоюмуз нә вахта галды?

Ай көзәл, нә вахта галды?

Гончалар ачылыб, күлүр чәмән, дүз,
Һәр ахшам тарладан гайыданда биз,
Йохса о, «севирәм» — сейләдийин сөз
Дүшәрәк мәрҹан тәк булагда галды?
Ай көзәл, булагда галды?

Көйләри ай кәзир, һава бүркүлү;
Эйвандада дурмушам бойну бүкүлү.
Бәлкә эшгимизин сона бүлбүлү
Учуб йол үстәки говагда галды?
Ай көзәл, говагда галды? (2)

Эзәлдән көзәлдир боюн, гамәтин,
Олса да гәлбини овламаг чәтиң,
Көзәл гыз, бил ки, бу саф мәһәбәтин
Үрәкдә юрд салыб, додагда галды.

Ай көзәл, додагда галды. (2)

1954

КӨЗӘЛ ОГЛАН

Кәнд йолуна шең чиләнир, күл үшүр,
Сәни көрчәк гызлар бахыб күлүшүр;
Дүшәркәдә һәрдән сәндән сөз дүшүр.

Шириң-шириң данышырам,
Үрәйимдән алышырам.
Тәрланымсан, тез кәл, оғлан,
Гара гаш, а көзәл оғлан!

Хан чинарын көлкәсиндә дурма, кәл;
Иш башланыр, яр, өзүнү йорма, кәл;
Бәнөвшәтәк бойнуну да бурма, кәл.

Хам торпаглар күлүр үзә,
Сүр машины чөлә, дүзә.
Тәрланымсан, тез кәл, оғлан,
Гара гаш, а көзәл оғлан!

Пайыз дүшүр, кәлир мәһисул бөлкүсү!
Нә тәмиздир эшгимизин күзкүсү!
Биз билмәдик нә интизар, нә күсү.

Сәс салараг даға-даша,
Үрәйимиз вурду гоша.
Тәрланымсан, тез кәл, оғлан,
Гара гаш, а көзәл оғлан!

1955

25

СЕВИНЧ МАҢНЫСЫ

Ай күлүм, сән кәл бары көnlүмү диндир;
Һәятым, гәлбим белә тәкчә сәнниндир.
Бу гүрәт байрамы, севинир, күлүр һамы.

Күлүм, көnlүмү диндир.
Бу азад элләр сәнин өз вәтәнниндир,
Сәнни өз вәтәнниндир.

Нәгәрат:

Бу көзәл өмрүмүз кечир шән,
Севимлисән бизә эй Вәтән!
Бу элләри гүрәтимизлә
Гуруруг мәһәббәтимизлә.
Ана торпаг нә көзәлдир,
Әтрафа бах, нә көзәлдир!
Ah, нә көзәлдир, нә гәшәнкдир, нә
көзәлдир!

Нәғмәмиз шаһин кими көйләрә галхын,
Сәсимиз ахсын, белә чай кими ахсын.
Бу гүрәт байрамы, севинир, күлүр һамы.

Күлүм, чыхаг сейрана.
Гой бүтүн аләм белә фәрәнлә бахсын
Бизим Азәrbайчана.

Нәгәрат.

1954

СЕВДИЙИМ ГЫЗ

Бир гайнар булагдыр ала көzlәrin,
Гызыл күл бойланыр янагларындан.
Зәриф сәсindәki шириң мәлаһәт,
Яранмыш дағларын булагларындан.

Нәгәрат:

Кәл, эй севкилим, өмр әдәк гоша,
Һәят йолларында биз кедәк гоша.

Бу баһар юрдунда бой атдыгча сән,
Нәфәсин меh тәки дәйир отлара.
Йығдығын ағ гызыл галхыб даf кими,
Тохунур көйдәки ағ булутлара.

Нәгәрат.

1954

ЛАЙЛА

Үфүгләрдән ай нур сәпир күмүшү,
Нә парлагдыр додағының құлұшү!
Күл үзүнә бир ай баҳыр, бир дә мән.
О, көйләрдә лайла чалыр, ердә мән.
Сүлһ лайламла хумар-хумар ят, бала,

Боя-баша чат, бала,
Гәнд бала, набат бала!..

Құләк гонуб пәнчәрәйә астадан,
Гулаг асыр бу лайлама балаchan.
Ясдырына әтир сәпир элә бил,
Янағындан кәлиб өпүр элә бил.
Сүлһ лайламла хумар-хумар ят, бала,

Боя-баша чат, бала,
Гәнд бала, набат бала!..

Ана гәлби булаг сую кимидир,
Ана сәсі үрәкләрин симидир.
Сон бешийим, эй өмрүмүн сон бары,
Сәнсән ана һәятымын баһары.
Сүлһ лайламла хумар-хумар ят, бала,

Боя-баша чат, бала,
Гәнд бала, набат бала!..

1954

СЕВКИЛИМ

Севкилим, көnlүмүн сазыны диндиr,
Онсуz да һәятым, эшгим сәниндир.
Ah... құlұm, инчитмә мәни,
Көзәlim, үрәkdәn севирәм сәни.
Кәл гоша сейр әдәk бағы, чәмәни.

Нәгәрат:

Мурадым сәнсән, құlум,
Ганадым сәнсән,
Һәятым сәнсән.

Севдим сәни, көзәл яр, севдим үрәkdәn,
Чәләнк һөрдүм башина құldәn, чичәkdәn.
Көзәл ярым...

Ah...

Өмрүмүз чичәкли баһара бәнзәр,
Эшгимиз әбәди құлзара бәнзәр.

Кәл, ярым,
Яхын кәл көзәл.

Яшадаг бу ширин дүйгулары биз,
Бирләшсін чырпынан азад гәлбимиз.

Нәгәрат.

1954

БИЛМЭДИН

Бахчамыза кэлди баһар,
Яшыл халы сэрди баһар.
Кэл дедим, кэлмэдин яр,
Кэлмэдин яр.

Нәгәрат:

Мәни яда салсан, а яр,
Үрэйими алсан, а яр.
А чейран севкилим,
Меһрибан севкилим,
Сиррими билмэдин,
Билмэдин яр...

Нәғмә дейиб күлдүкчэ мән,
Күлдү чичәк, күлдү чәмән.
Күл дедим, күлмэдин яр,
Күлмэдин яр.

Нәгәрат.

Диндер шириң сөзлә мәни,
Өзүн дедин көзлә мәни.
Көзләдим, кэлмэдин яр,
Кэлмэдин яр.

Нәгәрат.

БИЗИМ СОВХОЗДА

Ағачда алма дәрән, хурмайы сачлы пәри,
Элләрин даянмадан һәрдән дәнүб бах бәри.

Алмалары аста дәр,
Сән эй бою бәстә, дәр.
Әрпәйини ел атар,
Кәй будағын үстә сәр.

Янағын гырмызы,
Құлдұр бахтымызы
Іамыдан көзәлсән,
Кәндимизин гызы.

Ағачлара көз ол, яр,
Әңдимизә дүз ол, яр.
Гызлар булаға энмиш,
Ач гәлбини, тез ол, яр.

Совхозумуз варлыдыр, севимли гыз, биз кәрәк
Онун мейвәләриндән шәһәрләрә қәндәрәк.

Алмалары аста дәр,
Сән эй бою бәстә, дәр.
Әрпәйини ел атар,
Кәй будағын үстә сәр.

Янағын гырмызы,
Күлдүр бахтымызы.
Намыдан көзәлсән,
Көндимизин тызы.

Ағачлара көз ол, яр,
Әңдимизә дүз ол, яр.
Гызлар булаға әнмиш,
Ач гәлбини, тез ол, яр.

1954

УҒУРЛАР ОЛСУН

Вәтәнимиз чағырыр, кәлин достлар,
Сәслэйир өз гойнуна хам торпаглар.
Сүнбүлләр чөлләр бою гой далғалансын,
Бу сусуз чөлләrimиз нура боянсын.

Нәгәрат:

Бүтүн торпаглар лаләзар олсун,
Әшгимиз, һәյтыймиз илк баһар олсун;
А достлар, кедин сизә уғурлар олсун!..

Гой азад кәнчлийимиз гүдрәтилә,
Өз бәйүк эшги илә, зәһмәти илә
Бу азад күнләrimин әлини сыхсын,
Һәр сәһәр нәғәмә дейиб чөлләрә чыхсын.

Нәгәрат.

Севимли партиямыз руһ верир бизә
Бол мәһсүл вермәк учун өлкәмизә.
Биз онун һаг сәсинә сәс веририк, баҳ,
Баһар тәк әмәлимиз чичәк ачаң.

Нәгәрат.

1955

НИЙИЭТИН НЭДИР?

ШЭҮЛА КӨЗЛҮМ

Һэсрэтийнлэ кечэ-күндүз
Шө'лэ чекиб янырам мэн.
Сэний шэһла көзлэрини
Бэхт улдузу санырам мэн.
Сэсими динлэ, эй ширин сөзлүм,
Эй шэһла көзлүм!

Бу адэтдир өзэл күндэн:
Көнүл севэн көзэл олар.
Сэний шэһла көзлэриндэ
Эшгимизин атэши вар.
Сэсими динлэ, эй ширин сөзлүм,
Эй шэһла көзлүм!

Саф эшгимиз бир баһардыр,
Мэн бүлбүлэм, сэн дэ чичæk.
Гызарыр күл янагларын
Дан еринин шэфэги тэк.
Сэсими динлэ, эй ширин сөзлүм,
Эй шэһла көзлүм!

Мэн сэни эшгимэ еканэ сандым,
Доландым башына пэрванэ кими.
Баһар гарангушу, тэр бэнөвшэ тэк
Сэнэ бэхш элэди мэним гэлбими.

Нэгэрэл:

Чыхдым дан еринин тэрлан сейринэ,
Сэнэ нэркиз дэрдим, тэр лалэ дэрдим.
Билсэйдим, кэлдийн даг йолларына
Элван чичækлэрдэн халы сэрэдим.

Инсаф элэ, севкилим, кэл,
Динлэ бир эй көзэл,
Сэнэ сөзүм вар,
Эй назлы никар!

Сэнсиз көнүл мүлкү бир эфсанэдир,
Ач сэйлэ, бэс сэний нийиэтин нэдир?..
Сэнсэн, эй көзэлим, сөһбэтийн-сөзүм,
Кэл яшат эшгими урэйиндэ сэн.
На яна кетсэн дэ, эй хумар көзлүм,
Бу одлу ашигин урэйиндэсэн.

Нэгэрэл:

1955

1954

КҮНӘШ

Күнәш көйдә көрүндү,
Дүнья нура бүрүндү.
Парла, гәшәнк күнәшим,
Тели рәнк-рәнк күнәшим!

Сән күләндә чошуруг,
Биз нәғмәләр гошуруг.
Парла, гәшәнк күнәшим,
Тели рәнк-рәнк күнәшим!

Үст-башымыз тәр-тәмиз,
Чох севирик сәни биз.
Парла, гәшәнк күнәшим,
Тели рәнк-рәнк күнәшим!

1955

БИР ГЫЗЫЛ КИТАБ ВАР

Бир гызыл китаб вар дүнья үзүндө:
Сигләти ағырдыр, мә'насы дәрин.
Онун көнүл аchan һәр бир сөзүндө
Арзусу шәрһ олмуш гәринәләрин.

Коммунист гәлби тәк тәмиздир, сафдыр,
Надирдир дәрялар көвһәри кими.
Онун үфүгләри даим шәффафдыр
Ана юрдумузун кәйләри кими.

Бу китаб ики йүз миллионлуг халгын
Арзулар, әмәлләр тәрәннүмүдүр.
Онун язылдығы тарихә бахын:
О күн инсанлығын ән хош күнүдүр...

Бу бәйүк китабын һәр чүмләсиндө
Үрәкләр дил ачыр, арзулар ганад.
Онун нәфәсиндә, онун сәсиндә
Күлүр узумузә көзәл бир һәят.

Дана шән көрмәкчин сабаһкы күнү,
Ердән күч алрыг, шимшәкдән сүр'эт.
Бу кениш, бу соңсуз вәтән мүлкүнү
Алыр өз гойнуна бу вар, бу дәвләт.

Неч кэс эсиркэмип өз әлләрини,
Тэр төкүб чалышыр бахсаныз һара.
Охуоб бешиллик нәғмәләрини,
Кедир' бизим әлләр хам торпаглара.

Бу бәйүк китабын һагг ганунуну
Горудуг мәрмиләр төкүләндә дә.
Горудуг, намусла горудуг ону
Зәфәр шәфәгләри сөкүләндә дә.

Инсанлыг һүгугу бәйүкдүр дейә,
Күнәшдән од алдыг, торпагдан шәфа.
Кәндәрди тәһіфә тәк нечә өлкәйә
Бу хош арзулары гызыл Москва.

Нечә совет эли, нечә дост эли
Бизим ганунларла мурада етди.
Нечә мин һәсрәтли, нечә севкили
Бу көзәл китабы ал байраг этди.

Бу китаб рәмзиدير азад күнләрин,
Онун һәр кәлмәси бир һагг сәсидир.
Кәлин биз дүшүнәк дәриндән дәрин:
О, бүтүн дүньянын тәнтәнәсисидир!..

Бир гызыл китаб вар дүнә үзүндә:
Сигләти ағырдыр, мә'насы дәрин.
Онун көнүл ачан һәр бир сөзүндә
Арзусы шәрһ олмуш гәринәләрин!..

1954

ИЛИН СОН КЕЧЭСИ

Илин сон кечәси...
Байырда шахта, гар.
Лакин үрәкләрдә баһар.
Гочалыр ер күрәси,
солур вәләс ярпағы тәк
сон илин, сон кечәси...
Дәгигәләр гурғушун кими
әрийир.
Көһнә ил, сон мәнзилинә доғру
әрийир...
Бакы, бир бадә кими
Хәзәри галдырымада.
Абшерон —
нурлу бир ярым ада.
Эвләрдә йолка, шәнлик...
Байырда сәрт рузкар,
лакин үрәкләрдә баһар...

Илин сон кечәси...
Эгрәбләр гайчы кими
бир-бирини кәсмәдә.

Дәнис буругларында
сәрт бир хәзри әсмәдә.
Далғалар дағ көвдәли...
Парк үстүндән көрүнүр
Кировун гартал саяг
әзәмәтли нейкәли...
Одур, паркдан аралы
ярашыглы бир бина...
Өз шән көрпәләрилә
отурмуш ана.
Сүфрәләри шән,
сейр әдирәм мән.
Лакин
эри кәлмәмиш
дәнис буругларындан.
Ени или иш үстә
гарышлайыр о инсан.
Гырылыр шүшә кими
аяғы алтында буз.
Лакин ону исидир
дәшүндәки улдуз.
О улдуз ки,
өлкәмин әзәмәтли
кербидир.
О улдуз ки,
Ленинин —
партиянын
гәлбидир!..
Уста дәнисздәдир
гағайы кими,
далғалар галхыб-энир
калағайы кими...
Ағаранда дан ери

уста гайыдыр кери.
Лакин сөзсүз дуюруг,
көзүндән охуюруг:
ени илә тәһфәдир
онун салдығы буруг!..

1951

СОВЕТ МҮНЭРРИРЛӘРИНӘ

Ленин кими
мүнәррирләр етирән
ал байраглы
бир диярым вар мәним.
Прометей тәк
«гығылчымдан»
мәнәм алов көтүрән,
бу аловдан
нур алараг вәтәним —
«Правданы» байраг кими
галдырыб,
Авропанын топларыйла
милйонлары ояды...
«Правданын» әтрафында
мүбариз бир
мүнәррирләр шәбәкәси яратды.
Эшилдикчә
сәһәр-сәһәр инди мән
заводлардан,
тарлалардан йүксәлән
дөвранымын сәсини;
мүнәррирләр,
мән язырам
вичданымын сәсини...

hәр сөзүмдә,
hәр кәлмәмдә
бир hәгигәт дуюолур.
Бу тәнтәнә, бу той-бусат,
бу дүйүнләр,
бизим күнләр,
бәйүк күнләр
бәйүйүб тарих олур...
Үзәринде
ал шәфәгләр сайрышан,
бир күзкүдүр
hәр мәчмуәм, гәзетим.
hәр сөзүмүн кешийиндә даянмыш
бу шанлы партбилетим!..
Партиялы мүнәррирләр:
эшгим,
hиссим,
сөзүм бирдир.
Бу күнүн ilk мөвзулары:
хам торпаглы Газахыстан,
Алтай,
Муған
вә
Сибирдир!
Гәзетдәки hәр сәнифә
бир сәһраның эксидир.
Көрдүйүнү
лөвһә-лөвһә
карандашым әкс әдир.
Мүнәрририң ады уча,
гәлби кениш, сөзу шандыр.
hәр кәлмәсі сөнән дейил,
шө'лә чәкиб алышандыр.

Биз ленинчи —

партиячы мүһәррирләр
вәсф этдикчә ахшам-сәһәр
ағ күнләрин мә'насыны,
галдырырыг күнәш сәмтә
нечә-нечә мүрәттибин
сүбһә гәдәр яратдығы
мин бир һәрфли айнасыны.

Бу айнанын үзәриндә

өз эксини тапыр һәре.

Бә'зән онун шүалары

низә кими
тохунур бәд үрәкләрә...

Бә'зән она баха билмир

гәлби гара аваралар.

Бәли, онлар унутмасын:

муһәррирләр гәләминидә
күчлү тәңгид атәши вар.

Биз хәйирхан әмәлләрин

чарчысыйыг;

һәр бир аны көзәл кечән

шән элләрин чарчысыйыг.

Коммунизм романынын

фәсилләри

әлимизлә

язылышыр бу гәзетләрә...

Кәләчәйин

күләр үзлү нәсилләри

бир ваҳт кәлиб,

биз нураны гочалара

гәлбән салам верә-верә,

Охудугча вараг-вараг

бу романы,

сорушачаг:

— Де, бәс буны язан һаны?..
Көрән онлар биләчәкми,
биз ленинчи —

партиячы мүһәррирләр
ятмаяраг ахшам-сәһәр,
инчи алын тәримизлә
яратмышыг бу романы.

Бахыб буна кәнч нәсилләр

мин тәшәккүр яғдырачаг
улдуз саны.

Бах, одур ки, даянмадан

вәсф әдирик бу күнләри
ахшам-сәһәр,

биз ленинчи —

партиячы мүһәррирләр!..

1955

МАЙ ҚӘЛИР

Мәхмәр телләрини дарайыр баһар,
Сылдырым дашлардан ахыр шәлалә.
Ағ чуна өртсә дә башына дағлар,
Гузейи яшылдыр, күнэйи лалә.

Майын мүждәсини кәтирир бизә
Баһар гарангушу, бир дә бәневшә.
Нәркизләр бойланыб бахыр көз-көзә,
Охуор гумрулар, сәсләнир мешә.

Тәбиэт ән зәриф бир рәссам кими
Бир сәрки дүзәлдир лөвһәләриндән.
Инсанлар дәйишиб бурда иглими,
Аһ, чәкә билсәйдим бу лөвһәни мән!

Нә хошдур дан ери ағаран заман
Күнәши күл кими тахараг дөшә,
Кечиб күчәләрдән, йоллардан бир ан
Илк дәфә чыхасан сән нұмайишә!

Нә хошдур, май күнү дейиб құләсән,
Бахыб вуруласан бу шән нөвраға!
Саз чалыб, сөз гошуб, шеир дейәсән
Бу яшыл әтәкли Гызыл байраға!

Нә хошдур май күнү чыхыб чөлләрә,
Мәчлис дүзәлдәсән, сүфрә ачасан!
Меңләр тохундуғча гара телләрә,
Онун ганадында галхыб учасан!

Кәл, күләр үзлү май, кәлишинлә сән
Баһара бир баһар кәтири өзүнлә.
Чох тә'риф этмирәм юрдумузу мән,
Бир кәл бу бусата бах өз көзүнлә.

Кәл ки, гәдәмләрин олсун мүбарәк!
Кәлдийин йоллара халы сәрмишәм.
Сән бәхш этмәкчин бағлар кәзәрәк,
Ясәмән топлайыб, лалә дәрмишәм.

Йолуну көзләйир вәтән торпағы;
Ахыб шәлалә тәк, шәфәг кими кәл!
Кәл, долур шे'rimин зәрли варагы;
Дурушун гәшәнкдири, кәлишин көзәл.

Кәнлүмү яндырыб бир мәш'әл кими,
Дүрмушам кечәдән йол айрычында.
Кәл, эй севимли май, янар гәлбими
Галдыр күнәш кими өз овучунда.

Кәл ки, йолларына уғурлар ола!
Кәл, элләр һүснүнә сәпсис күл-чиçәк!
Сәнинлә верәрәк енә гол-гола,
Чыхаг нұмайишә нәғмә дейәрәк!..

ЕНИ ТОРПАГЛАРЫН ЕНИ САКИНЛЭРИ
ПРОЛОГ

Бэсдир, өз динчини алдын, эй илнам,
Шығы гартал кими, сүзүл су кими.
Сэни өз көнлүмдэ мэн сахламышам
Зэриф бир шаирин дүйгусу кими.

Кэл Хэээр үстүндэн биз ганад чалаг;
Сэхралар дил ачыб сэслэйир бизи.
Кэл хам торпагларда биз гонаг галаг,
Чалаг чонгури тэк үрэйимизи.

Кэл ки, бу комсомол гэлбли ше'rimi
Көндөрдим эн узаг хам торпаглара.
Ана Газахыстан бир ана кими
Ер версин гойнунда бу мисралара...

ЙОЛ ДУЙГУЛАРЫ

1

Йоллар, йоллар, а йоллар,
Һэр чыханда сизэ мэн,
Билсениз нэ дүйгулар
Бойланыр үрэйимдэн!

Аяг тутуб кэзэли
Мэн чох йоллар кечмишэм;
Нечэ чайдан аддайыб,
Нечэ голлар кечмишэм.

Йол вар дағ йолу кими
Долай-долай буруулур;
Йол вар инсан бир анда,
Бир лэһэдэ йорулур.

Йол вар, шеир йолу тэк,
Бэйнэмшишэм сечмишэм.
Йол вар, илк дэфэ ордан
Севкилимлэ кечмишэм.

Йол вар кедирсэн... фэгэт
Дөнчэйин билинмир.
(Нийэ узага кедэк,
Һэрб йолуну дүшүн бир).

2

Инди кетдийим бу йол
Бэнэмир о йоллара.
Мэн кедирэм гатарла
Кениш хам торпаглара.

Кечэдир, өз купемдэ
Енэ дэ узанмышам.
(Фикирлэрэ ювадыр
Юхусуз кечэн ахшам).

Бири гоншу купедэн:
— Мантайрам мэн! — дейир.

Бири бәнналығыны
Элэ сәһәрдән дейир.

Бири дүз МТС-ә
Тә'йинат алмыш дейән.
Эшилдикә бунлары,
Ята билмәйирәм мән.

Ахы орта мәктәби
Дүнән гурттармышыг биз.
Белә шанлы чагрыша
Де, ким кедәр сәнәтсиз?

Йоллар, йоллар, а йоллар,
Ачыг дейин сиз мәнә:
Сән'әтсиз, узүм гара
Дәймәрәм ки, вәтәнә?..

... Дәгигәләр даралыр,
Узун йоллар гысалыр;
Гатар, сүбн ачылмамыш
Бир сәһрада фит чалыр.

Төкүлүшүр гатарын
Намы күпеләриндән;
Йол йорғуну паравоз
Нәфәс алыр дәриндән.

Саламлайыр сәһралар
Көзүндә нур яшлары
Биз ени сакинләри,
Ени вәтәндашлары...

Йоллар, йоллар, а йоллар,
Яңылырдым йолда мән;
Инди билирсизизми
Нечә сән'әт билирәм?

Әлләримлә ачылыр
Сәһралар вараг кими;
Булдозерләр сүрүрәм
Гая кими, дағ кими.

Йоллар, йоллар, а йоллар,
Йолум чох уғурлудур.
Бу күнү гәлб ачырса,
Кәләчәйи нурлудур!..

КОМСОМОЛ ЧАДЫРЫНДА

Кечәнин думаны боз йорған кими
Сүрүшүр чадырлар үстүндән ере.
Чөлләр мәғлуб олмуш гәһрәман кими
Узаныб, гәрг олмуш дүшүнчәләрә.

Нә ит һүрүшмәси, нә матор сәси,
Нә дә дурналарын сәси кәлмәйир.
Айпара — кәйләриң шух илаһәси,
Булутлар далында бах, мүркүләйир.

Яныр орда-бурда әл фанарлары,
Дейән көзәтчиләр кәзинир бир-бир.
Үлдүзлар совушур, кечә тән яры;
Бир аздан дан ери сөкүләчәкдир.

Одур, бах, кечәнин гара телинә
Сүбһүн хәфиф мәни тохунур һәрдән.
Күндүздән бәридир газах элинә
Кәлән чаванлары сейр әдирәм мән.

Будур, бир чадыра кәлиб кирирәм;
Ики кәңч узаныб ятыр ян-яна.
Гәлбләрдән кечәни санки билирәм,
Бәләд олмасам да арзуларына.

Сүрүнүб кетсә дә байырда думан,
Биригин үзүндә баһар эшги вар;
Лакин о биригин гаш-габагындан
Пайыз сәмасы тәк яғыр булатлар.

Даянмыш үз-үзә ики әгидә,
Ики мәсләк эшги бир чадырдадыр.
Биригин әмәйи күлүр сәркидә,
Элләр зәһмәтиниң барыны дадыр.

Лакин о биригин фикриндән кечир,
Нева проспекти вә бал-маскарад...
Будур, юхуда да енә кеф чәкир,
Она мәләк кими көрүнүр һәят.

Бир кейфчин гошулуб кәлмишdir о кәңч
Өз хам хәялыйла хам торпаглara.
Индисә тәбиэт көрүнүр ийрәнч,
Ахы о дүшмәмиш палчығa, гара!!

Ахы оятмамыш һеч юхусундан
Ону булдозерләр, нәһәнк машиналар.

Бәли, чаван оғлан, әркәйүн оғлан,
Һәятын чох чәтин дүйүмләри вар.

Гатлаш, наз балышдан дүшсән дә узаг,
Тәбиэт сәнинлә қәлиб үз-үзә.
Әбәс тәслим олмур инсана торпаг,
Буны партиямыз өйрәтмиш бизә.

Сән'әт өйрәнәли икичә илдир,
Сәнин иш йолдашын, иәләр ярадыр.
Сәндән дә сифәтчә көзәл дейилдир,
Элләри габардыр, рәнки гарадыр.

Бахма ки, гатлашыр истийә, ода
Анасы аз севмир анандан сәнин.
Әзиз-хәләфидир йәгин ки, о да
Даһа зәһмәтсөвән бир аиләнин...

Байырда кечәнин гара телинә
Сүбһүн хәфиф мәни тохунур һәрдән.
Сакин олмаг үчүн газах элинә
Кәлән чаванлары сейр әдирәм мән...

КЕЧИКМИШ МӘҢӘББӘТ

Папагының күнлүйүнү
Эндиrәрәк гашынадәк,
Кедир совхоз почталойну
Велосипеддә төйшүйәрәк.

Мәнтәгәдә бир гыз севир,
Өзү дейэн «бачы» кими;

Сүнбұлләр дә чилвәләнир
Онун сары сачы кими.

Чох истидир Сибир яйы
Онун одлу үрәйи тәк;
Әтирлидир севдий гыз
Севимли дағ чичәйи тәк.

Гыза мәктуб олан күнү
О, нә ятыр, нә динчәлир;
Яшыл зәми чығырилә
Велосипедә миниб кәлир.

Гара гылчыг сүнбұлләри
Башы үстә чәтир ачыр;
Педалынын лап алтындан
Гушлар үркүр, довшан гачыр.

Мәнтәгәдә һамы билир
Бу чаванын кәләйини;
Анчаг ача билмәйибdir
Һәлә гыза үрәйини.

Дүзү гызын сән'этиндән
Бир балача наразыдыр;
Өзу дейән, элә белә...
Мәнтәгәнин ашпазыдыр.

Нечә дәфә сөз атыб ки:
— Кәл, совхозда дүзәлдим иш.
Гыз: — «Бу садә сән'этимдән
Чох разыям, сағ ол» — демиш.

О, енә дә бу күн кечди
Көрпүсүндән дашлы чайын;
Йолу үстә көлкә салды
Күкнар, говаг, ағчагайын.

Долашалар йолдан галхыб,
Чығрышараг учду бир баш.
Аяғыны педалларда
О, һәрләдиг яваш-яваш,

Әтрафдакы адамлара
Газет, журнал верә-верә,
Ашхананын өнүндәчә
Велосипеддән дүшду ерә.

Ағ халатлы ашпаз гызы
Көрмәк үчүн бойланды о;
Дүз мәтбәхин көзлүйүнүн
Өнүндәчә даянды о.

Салам верди, салам алды,
Гыз мәтбәхдә чалышырды;
Исти вурмуш янаглары
Лалә кими алышырды.

Долашмышды бир-биринә
Гоша сүнбұл һөрүкләри;
Онун одлу баҳышлары
Андырырды бир үлкәри.

Почталойонун үрәйиндән
Нәләр кечди, мән билирәм;

(Онун үрек ағрысыны
Бах, өзүмлә тән бөлүрәм).

— Бағышлайын, мәктуб вардыр.
— Эвимиздән? Һә, сағ олун!
Ачлығыныз варса әкәр,
Бир әйләшин, гонаг олун.
— Йох, сағ олун, ач дейиләм,
Сизэ китаб қәтиришәм.
Мұмқун олса...

Киминкидир?

— Бири шаир Есенинин,
Бири дә ки...

— Вер көрүм бир;
Ону өзбәр билирәм мән.
Бәлкә комбайнчы һагда
Мәнә китаб қәтириәсән?..

Почталйону тутду бу сөз,
Кери алды китабыны.
Элләрилә дараглайыб
Чәрчивәси кәй гапыны

Деди: — Онда өз ше'римдән
Гоюн бары дейим сизэ.
Гыз бир чаваб вермәйәрәк,
Тәбәссүмлә баҳды дүзә:

Орда бир кәңч комбайнчы
Чалышырды сүбһ чағындан;
Илк мәһәббәт нәғмәләри
Дүшмәйирди додағындан.

Сүнбүлләрин хышилтысы
Нәғмәсинә гарышырды;

Хам торпағын синәсиндә
Чаванларла ярышырды.

Гыз сүзүрду бу лөвһәни,
Гәлбиндә минибир эһтишам;
Чүнки көнүл бағламышды
О чавана дүнән ахшам.

Одур ки, бир мәһәббәтлә
Гыз о кәңчә һәй баҳырды.
Бу кечикмиш почталйонса
Өз көксүнү бурахырды...

КОМСОМОЛ ПУТИОВКАСЫ

Чилдин алдыр, өзүн дә ки,
Совхозумуз яшындасан.
Севкилимин мәктубу тәк
Үрәйимин башиндасан.
Уғурлу йол путйовкасы,
Эй комсомол путйовкасы!

Хам торпаглар синәсиндә
Үч йүз әлли мин нәш'ә тәк
Алышырсан кечә-кундүз
Сәһралара нур сәпәрәк.
Уғурлу йол путйовкасы,
Эй комсомол путйовкасы!

Гарғыдалы сачаглары
Телләрини яянида, сән
Нечә хумар баҳышлынын
Синәсиндә дәйүнүрсән.

Уғурлу йол путйовкасы,
Эй комсомол путйовкасы!

Сән кәләли динч торпаглар,
Нәсрәт чәкир динчлийинә.
Ер дә, көй дә алғыш дейир
Шанлы совет кәнчлийинә.
Уғурлу йол путйовкасы,
Эй комсомол путйовкасы!

Сән эй һәят вәсигәси,
Кәэздирдикчә кәнчләр сәни,
Әлимизлә гуруруг биз
Нечә кәнди, гәсәбәни.
Уғурлу йол путйовкасы,
Эй комсомол путйовкасы!

Партиянын чағырышыйла
Көстәрдикчә минбир һүнәр,
Тарихләре дүшәчәкдир
Илкин сәни кәэздирәнләр...
Уғурлу йол путйовкасы,
Эй комсомол бутйовкасы!..

ИЛК БАНАР

Гар әриди, юду чөлдә көй отлары,
Хам торпаглар синәсинә кәлди баһар.
Ганадилә ярыб кечди булутлары
Дамағы чағ, синәси ағ гарангушлар.

Тракторлар шумлайырды тарлалары,
Дүзәнләрдә нечә шәһәр салынмышды.

Бизим сонсуз Газахыстан сәһралары
Кәнчләрин бир һүчумилә алымышды.

Учан гушлар дөврә вуруб мат галдылар;
Ахы онлар бу бусаты көрмәмишиди.
Ахы онлар бу сәһрада билдири баһар
Әзләринә бир юва да һөрмәмишиди.

Онлар сүзүб бу сәһранын бусатыны,
Учмадылар өз әзәлки ерләринә.
Бирдән гыйыб һамысы өз ганадыны,
Дүз эндиләр бу комсомол шәһәринә.

Онлар тәэзә эвләр үстдән уча-уча,
Эйванларда юва һөрүб кечәләди.
Яшыл мәхмәр кейиндикчә һәйәт-баша,
Һинләрдеки тоюглар да чүчәләди.

Губа газлар үзди яғыш көлләриндә,
Яшыл башлы өрдәкләрин артды сайы;
Гуш көрмәйән Газахыстан чөлләриндә
Әтдү баһар мөвсимиин торағайы.

Элә бил ки, бир ил дейил, дүз йүз илдир
Бу сәһралар шәһәриндә һәят құлұр;
Күндүзләри тәзә эвләр галхыр бир-бир,
Кечәләри эйванына нур төкүлүр.

Мин рәнк тапдым мән бу көзәл лөвһәләрдә,
Мин рәссамын фырчасында құлду шәһәр.
Бу шәһәрлә яшыд олан көрпеләр дә
Эйванларда таты-паты еридиләр.

Дүшүндүм ки, бәзәнәчек илдән-йлә
Бу торпагың, бу сәһраның һәр гарышы.
Дүшүндүм ки, каш олайдым индән белә
Мән дә бу кәңч шәһәрчийин вәтәндашы!..

ИКИ ЧӘБҮӘЧИ, ИКИ ГУРУЧУ

Дан еринә сәда дүшүр, сәда дүшүр,
Сүбһүн мәни үркүб гонур кол үстүнә.
Бә'зән чәбінә һәяты да яда дүшүр,
Һәр чыхдыгча газмамыздан йол үстүнә.

Узагларда гызыл күнәш пияләдир,
Булут кечир үфүгләрә синә-синә.
Кур шәфәгләр далгалы бир шәлаләдир,
Ахыб кәлир хам торпаглар синәсинә.

Көһнә эскәр шинелимин дүймәләри
Гара сапла бәркидилмиш мисмар кими.
Чаванларын бир ағыздан күлмәләри,
Вараглайыр хатиреләр дәфтәрими.

Кечәләри алышараг үлкәр кими,
Исти нәфәс кәтиририк газмалара.
Күндүзләри биз галхырыг эскәр кими,
Бир сәнкәрсиз дейуш кедир бахсан нара!

Инди бурда ордулардан даһа мәтин,
Чылғын гәлбли тәбиэтлә вурушурام.
Нәрдән мәнә мұбаризә кәлир чәтин,
Утандырам, йолдашымдан сорушурам.

О да, мән дә, кечән һәрбин достларыйыг:
Нечә белә сәһралардан бир кечмишик.

Элә бил ки, бир ағачын илк барыйыг,
Бир булагын көзүндән дә су ичмишик.

Бу дедийим сөзләримдән дүшүб дуюг,
Әкәр мәндән сорсаныз ки, биз нәчийик?
Нә кизләдим, бу күн чаван гуручуюг
Һәр икимиз, анчаг көhnә чәбінәчийик.

Чәбінә вар ки, һүчум чәкиб ярыр инсан,
Һәр зәфәри бир адымда тамамланыр.
Чәбінә вар ки, бир нәгтәдә даянырсан,
Өзүнә дә о ер сәни сакин саныр.

Мән белә бир чәбінәдәйәм нә мүддәттир,
Бу торпагда бой атачаг азад нәслим.
Бар етириб, шәһәр салмаг сәадәттир,
Ер, комсомол нәслимизә олур тәслим!..

Дан еринә сәда дүшүр, сәда дүшүр,
Сүбһүн мәни үркүб гонур кол үстүнә.
Бурда чәбінә һәяты да яда дүшүр,
Һәр чыхдыгча газмамыздан йол үстүнә!..

ОНЫ МӘНДӘН СОРУШМАЙЫН

- Аяг сахла!..
- Нә сезүн вар?
- Дейирәм ки...
- Һә, даныш...
- Валлаh, дүзу чох гынайыр
- Мәни бурда дост-таныш.
- Дәрдим бирчә эв дәрдийди,
- Оны да алдым дүнән.

Намы дейир: тоюну эт,
Бэс кими көзлэйирсэн?..
Оғланын сон сөзләриндэн
Пул кими гызарды гыз.
Бахышындан ахды ёрэ
Элэ бил бир чүт улдуз.
Кирпикләри чәпәр чәкди
Көзләринин үстүнэ.
— Нийэ белэ тутулдун сән,
Йохса мэндэн күсдүн, һә?
Валлаһ, мэндә тагсыр йохдур,
Тәклик мәни тәнкидир.
Бәлкә өзкә дейиклии вар,
Онлар сәни ләнкидир?
Сағлығына һәр шайим вар,
Мәни дә ки, көрүрсән.
Бир дә әмәк һаггымызы
Элә өзүн бөлүрсән.
Совхозумуз бир янадыр,
Мәним ишим бир яна.
Валлаһ, әкәр гыз олсайдым,
Кедәрдим бу оғлана...

Һөрүйүнү әлләринә
Долаяраг күлдү гыз.
Оғлан исә әзәлки тәк
Енә галды чавабсыз...

Узагларда күнәш батды,
Хам торпаглар гаралды.
Булутлара дүшән шәфәг
Нарынчы көркәм алды.

Гара гылчыг сүнбүлләри
Пычылдады астадан:
— Гызлар севәр, анчаг ону
Ачыб демәз, ай оғлан!..

Эшгин дилсиз анлары тәк
Санийәләр совушду.
Айын күмүш ишығында
Ики көлкә.govушду...

Артыг мәндән сорушмайын:
Гыз диндими бир даһа?
Мән онларын никаһыны
Сахлайырам сабаһа...

ЗАГС МУДИРИ

Бизим ЗАГС мүдиримиз
Эвләнмәк үчүн эсир;
Өзүнә умач оваммыр,
Халга әриштә кәсир.

Иши кәбин кәсмәкдир,
Өзү субай доланыр;
Гызлар әрә кетдикчә,
Одсуз-түстүсүз яныр.

ЗАГС идарәсиндән
О бахдыгча гызлара,
Аз галыр ки, бир анда
Көзләри дә гызара.

Нә олсун ки, бир гәдәр
Касыбылдыр бой-бухундан;

Анчаг дилдэ-ағызда
Дөвләтлидир чохундан.

Гадын вар ки, чох севир
Киши дилаавэр олсун;
Гадын вар ки, фәрги йох,
Элә тәки ер олсун.

Гадын вар ки, сир-сифәт
Онун үчүн әсасдыр;
Бизим ЗАГС мудири дә
Бу сарыдан һәссасдыр.

Элә она көрәдир
Дәлләкләр кәлиб чана;
Мода ател'еләри
Санки ишләйир она.

Каһ галифей кейинир,
Каһ габардин, каһ метро;
Таныш-билиш гызлара
Тәки көзәл кәлсин о.

Бу күн бәйәндий гыз
Сабаһ нишанлы чыхыр;
Яман дәрддир субайлыг,
Тәклик гәлбини сыхыр.

Хам торпаға кәләли
Демәйин ки, дәрд эдир;
Эв-әшик дә дүзәлдиб,
Дәрди новруз дәрдидир.

Һәрдән өзүнү кәндин
Клубуна тохуюр;
О, эвләнмәк һаггында
«Мұхазирә» охуюр.

Эйнәйинин алтындан
Элә баҳыр ки, һәрдән,
Дәрдли олсан о дәмдә
Богуларсан гәһәрдән.

Субай гызларын да бах,
Гәлбинләң чох шей кечир;
Бизим ЗАГС мудирисә
Нәлә гыз сечир... сечир...

БИР КӨРПӘ ВӘТӘНДАША
Дүнида көзәл нә вар
Ана сүдүндән тәмиз,
Догулдуғун торпагдан.
Олдуғун әвдән әзиз.

Дүнида көзәл нә вар
Ушаг дүнисы кими,
Бир яз ахшамындақы
Ана лайласы кими.

Дүнида сиз көстәрин
Элә бир өвлад һаны,
Унутсун өз әлини,
Догулдуғу команы?

Ким севмир ушаглығын
Әл чатмаз дүнисыны,

Демәк, дүймайыр өсла
Һәятын мә'насыны.

Ушаглығым әлимдән
Учду көпәнәк кими;
Ah, онун архасынча
Көндәрдим өз гәлбими.

Бәлкә тутуб гайтара
Ушаглыг илләrimi;
Анам енә охшая
Гыврычыг телләrimi.

Гоюн хам торпагдақы
Бу күн дүния кәлән
Бу меһрибан көрпәйә
Үз туатараг дейим мән:

— Сән эй ени вәтәндаш,
Сөзләrimi динлә бир:
Бу сәһралар шәһәри
Сәнин өз вәтәниндир!..

КОММУНИСТ

(Баллада)

Буз додаглы Сибириң
Нәфәсинде шахта var.
Гар өртмүш релсләр үстдән
Шығыйыб кечир гатар.

Хам торпаглар ағарыр
Язылмамыш вараг тәк;

Санчылмыш булутлара
Айпара бир ораг тәк.

Шириң бир мүркү тутмуш
Гатарда кедәnlәri.
Һәлә үфүгләрдәdir
Союг январ сәһәri.

Шамлыглар ағ чуналы,
Санырсан санки яздыр;
Айлы гыш кечәсиdir,
Байырда бәрк аяздыр.

Будур, гоншу купедә
Мүркү вуруб сон кәрә,
Ағ сачлы бир сәрнишин
Гәрг олмуш фикирләрә.

Гәлянны долдурубы,
Гарлы дүзләрә баҳыр;
Дәриндән нәфәс дәриб,
О, көксуну бурахыр.

Көзләринин өнүнэ
Кәлир гадалы илләр...
Ону «большевик» — дейә,
Сүркүнә көндәриләр.

Биләкләриндә зәнчир,
Аягларында гандал,
О, Сибира йолланыр,
Гәлбиндә мин бир мәлал.

Кедәр-кәлмәз бир йола
Йола салырлар ону —

Бу ленинчи икиди,
Бу ингилаб оғлуну.

Ингилабын нәфеси
Нәфәсләрдә доланыр;
Һәлә романовларын
Тале улдузу яныр.

Үрәкләрдә бойланыр
Ингилаб баһар кими.
Һәлә хәфиййәләрдир
Бу торпағын һакими.

Һәлә жандармаларын
Чылғың сәсләри қәлир;
Лакин гайнар ингилаб,
Күндә бир бой дирчәлир.

О кедир, көзләриндә
Үмид шә'lәси яныр;
Ленин партиясынын
Сабаһына инаныр.

...Хейли кечсә дә инди
О гүрбәт илләриндән,
О гоча сәрнишини
Сейр эдирәм енә мән.

Гәляныны яндырыбы,
Күпән бахыр чөлә.
Гар үстүндә дан ери
Гызырыр күлә-күлә.

Гарлы Сибир сачына
Гар сәпмишдир о ваҳтдан;
Әзәмәтли Сибири
О сейр эдир баягдан.

О, бунунла Сибирә
Икинчи дәфә кедир;
Инди сүркүнә дейил,
Шана-шәрәфә кедир!

О кедир, хам торпаглар
Эшитсин матор сәси;
О кедир, истиләшсин
Сибирин буз нәфеси.

О кедир, о ерләрин
Олсун әсил һакими;
О кедир, бир колхоза
Ишкүзар сәдр кими.

О кедир, партиямын
Чағрышыла янаши.
Кедир, өмүрлүк олсун
Сибирин вәтәндашы!..

ИРАДӘ

Ирадә! Һәр кимдә бу гуввә варса,
Гранит бир дағдыр көзүмдә мәним.
Ирадә! Һәгиги, хош арзуларса,
Онун бешийидир доғма вәтәним.

Ирадә олмаса солар тәбиэт,
Үрәк ер оту тәк дөнәр дөрд яна;

Күндэ йүз вал чалыб сөнэр мәһәббәт,
Нә вәфа, нә илгар галар инсана.

Ирадән олмаса, йүз ил кечсә дә,
Доста-дост сейләмә, гардаша-гардаш.
Гәлбиндән нечә мин нискил кечсә дә,
Нә һәмдәм тапарсан, нә дә ки, сирдаш.

Ахы буз синәли гарлы Сибирә,
Сонсуз хам торпаглы Газахыстана,
Алтая — бу учгар, бу һичра ерә,
Бизим Құр үстүнә — доғма Мугана
Ялныз бу мәсләкдиң кәтирең бизи;
Полада дөндәрәк ирадәмизи!
Чыхдыг ирадәйлә оддан, аловдан;
Ирадә эн бәйүк нағын сәсидир.
Бизим ирадәмиз, достлар, һәр заман
Шанлы партиямын ирадәсидир!..

Апрел 1955—январ 1956

АБШЕРОН ЯТАҒЫ

(Поэма)

I

Бакының көйләри инсан гәлби тәк
Бә’зән думанланыр, бә’зән ачымыр.
Шәһәр көйә бахыр күлүмсәйәрәк,
Күнәшдән торпаға шурлар сачылыр.

Һава хош оланда ачыб яханы,
Санилдә кәэирсән нәфәс дәрәрәк.
Гушбашы гар тутур тез дөрд бир яны,
Баш-көзүн ағарыр шахта баба тәк.

Яғыш яған заман галын кейинир,
Галхыб өз-өзүнә бир аз дейинир,
Сүбін икән иш үстә сән йолланырсан;
Лакин ушаг кими тез алданырсан:
Мәканы чатмамыш күнәш көрүнүр,
Бәррин телләринә аләм бүрүнүр...

Хәзәрдә әкс әдән Бакы көйләри
Каһ долур, бошалыр әзәлдән бәри.
Лакин ана гәлби чох меһрибандыр,
Мән она вурғунам хейли замандыр.
Одур ки, өлмәйән бир мәһәббәтлә

Галдырыб илінамын ал байрағыны,
Язырам шे'римә сәмимийэтлә
Гызыл Абшеронун нефт ятағыны...

II

Ени ил кечеси, Ефимкилдә бах,
Отурмуш достлары дөврө вурааг.
Бу ачыг суфрәдә нә десэн вардыр,
Чөлдә гар олса да, эвдә баһардыр.

Құлұр ени илин ачыг суфрәси,
Дуолур бир достлуг сәмимийәти.
Роялдан сүзүлән бир рус нәғмәси
Галдырыр дағ кими бейүк милләти:
«Широка страна моя родная» —
Сүзүлүр достларын үрәкләринә.
Илин сон аныны саян бу дүния
Нейрандыр онларын диләкләринә.

Шыхрәним, янында һәят йолдашы,
Бир янда қеолог отурмуш, одур.
Ефим бадәләри дүзүр ян-яна,
Гоча Бәзирканса шәраб долдуур.
Шыхрәним сөз алыр, динләйир онлар:
— Мәним әэзизләrim, бир сағлыгым вар:
Дөрд ил чәбһәләрдә ган-тәрә батдым,
Сүрүндүм, сычрадым, гумбара атдым.
Йүксәк тутмаг учүн бейүк бир ады
Горудум синәмлә Ленинграды.
Нәмишә русларда сәдагәт көрдүм,
Гардаш миллитләрә мәһәббәт көрдүм.
Ичәк бу бадәни халгларымызын

Бейүк шәрәфинә, бейүк намына,
Бир дә онлардакы бу сағ достлугун
Сарсымаз, әбәди әңтишамына!..
Дәйир бир-биринә бадәләр бу ан,
Артыг тәзә илә «кәл» — дәйир заман.
Дивардан асылан бейүк саатын
Уст-устә кәлинчә ики әгрәби,
Илин тәгвиминә о, яхынлашыр
Заманын ән ити гайчысы кими.
Ефим галдырааг долу бадәни
Дәйир: — Эзизләrim, динләйин мәни, —
Урал дағларынын бу чаваныны.
Алдым ени илин иш планыны!
Архайын ол мәндән, эй тәзә илим!
Вердийин бу план өдәнәчекдир.
Чүнки мән газдыгча гара торпагы,
Гәлбим Вәтән дейә дәйүнәчекдир!..

III

Январын икиси, кедир саһилә
Ефимлә Шыхрәним баягдан бері.
— Дүнән мән данышдым, қеолог илә;
Онун сох бейүкдүр сон фикирләри, —
Дейә Ефим Җоев чатыр гашыны,
Гар, човғун дондуруан боз плашыны
Ара бир әлилә тәмиизләйәрәк,
Кедир йол узуну чубуг чәкәрәк.
Онун тормозчусу чаван Шыхрәним
Дәйир: — Мәтанәтлә чалышса һәр ким,
Кечилмәз ерләрә баш алыб кедәр,
Ерин сон гатыны белә фәтән әдер.
Архайын ол, Ефим, баҳма ки, гышдыр;

Инсан мубариздир, һәят ярышдыр.
Динләйиб достунун бу сон сөзүнү,
Ефим Шыхрәнимә тутур үзүнү,
Дейир:— Сән һаглысан. Кечәләр бә'зән
Ишимиз һагында дүшүнәндә мән,
Дейирәм: — Мән кимәм?!

Суалымаса

Гәлбим чаваб верир астадан-аста:
— Сән фикри ишыглы, мәсләки тәмиз,
Совет өвладысан, билир өлкәмиз.
Бахма ки, Уралда яша долмушам,
Бакы торпағына дөгма олмушам.
Көзәл Абшерону чох севирәм мән,
Чүнки мәһәббәтлә зәһмәт экиздир.
Бизә «балам» — дейән, «әзизим» — дейән
Бизим бу сосялист вәтәнимиздир.

Симләрдә сәсләнир дәнис күләйи.
Кениш Бузовнаның ана үрәйи
Алыр өз гойнуна бу чаванлары,
Һәяты зәһмәтлә яраданлары...

IV

Енә яғыр, яғыр гар,
Буруглардан аз кәнар
Бир ишыглы бинада,
Ярашыглы бинада
Газмачылар отурмуш,
Хейли вар дөврә вурмуш.
— Йох, бу мүмкүн дейилдир! —
Бири әтираз эдир.
Дикәри истеңсалы,

(Кеологун хәялъ
Айрыммайыр чизкидән).
— Нәдир сәни чәлб әдә?
Ики миндән дәрин, баҳ,
Мүмкүн дейил газымаг, —
Дейә енә бир нәфәр
Чаваб верир мұхтәсәр.
Намы сакитчә баҳыр;
Ефим аяға галхыр:
— Гыш күнүдүр, чәтиндир;
Лакин инсан мәтиндир.
О, дағы да әридәр,
Дәрәлләрдә йох әдәр, —
Дейә бирдән сәсләнир,
Гәлбләрә фәрән энир.
Наряда тез баҳараг,
Үрәйиндә бир мараг,
Дейир: — Өз дәстәмлә мән
Күнү сабаң сәһәрдән
Башлаярам бу ишә!..
Намы дүшүр тәшвишә,
Кеолог баҳыр она,
Бу мүбариз оғланы
Дейир: — Сағ ол, гочагсан,
Буну сән газачагсан!..

V

Тәбиәт бүрүмүш енә ағ дона,
Буруглар башина өртмүш ағ чуна,
Одур, ики нәфәр янашыр енә
Саһилдән аралы тәпә дөшүнә.
Көрүнүр бир гәдәр дәниздән кәнар

Сыхлашыб учадан шубай буруглар.
— Тутмуш Бузовнадан Маштағаядәк
Буруглар мешәси салынын кәрәк! —
Дейәрәк қеолог даяныр һәрдән.
Онун о мә'налы нәзәрләриндән
Ефимин гәлбинә бир фәрән ғонур.
Күләк гар совуур... саһилләр донур...
Бу ара қеолог күлүмсәйәрәк,
Дейир: — Бах, бурдадыр таптыйым ятаг.
Дәринлик көстәрән ян кәсийә бах!
Он бир тәбәгә вар. —

Ачараг бир-бир,
Чәкилмиш наряды она көстәрир...
Ефимсә наряды аларағ бахыр.

Кеолог

Үч мин йүз етмиш беш метрдән ахыр.
Гызыл нефт ятағы...

Ефим

Бу дүзмү көрән?

Кеолог

Бәли, йолдаш Ефим, сынамышам мән.
Бахырсаң торпага үстү тамам гар,
Нә бир нефт көрүнүр, нә нишана вар.
Ағзы бағлы олан бу хәзинәнин
Үстүндә ат чапыр бир дәли рузкар.

Кеолог

Оғул, горхма, башла, бу бир сынагдыр,
Абшерон ятағы газылачагдыр.

VI

— Тормозу бәрк сахла!..

Бириңчи гатдыр.

Боруну гуюнун тәркинә чатдыр,
Тез ол!

Қәлләчархдан башы үстә енә
Борулар салланыр ерин тәркинә.
Үч пәрли балтаса газыр гуюну,
Уколов, чыхарыбы қыл мәһлүлүнү,

Назик новлар илә ахыдыр чөлә.
Шыхрәним тәр төкүб һәй килә-қилә,
Ләнкәрли тормозу галдырыр, салыр;
Торпаг газылдыгча ер нәфәс алыр.

Январ күнәшинин илк шуалары
Әсла иситмәйир дашы, торпагы.

Сәрт бир күләк әсир бу сәһәр чағы;
Ефим һәйәчанла сүзүр онлары —
Торпагла чарпышан гәһрәманлары.

Арабир балта да ағыр сәсләнир...
Ефим өз ериндән галхыр, сәксәнир!

— Тормозу бәрк сахла! —

Дейиб даяныр,

Титрәйэн чиһаза тәрәф бойланыр.
Фәһлә мәһлүл төкүр боруйла һәрдән,

Газма давам әдиր енә сәһәрдән.
Ефим бир аныға нәфәс дәрәрәк,
Дейир: — Отуз күнә газыяг кәрәк.
Шыхрәним көз гырпыб дейир: — Бәри бах,
Буну он беш күнә олар газымаг.

Е ф и м

— Нечә, тәбиэтлә зарафатын вар?
Буну он беш күнә газымаг олар?

Ш ы х р ә һ и м

— Бәли.

Е ф и м

— Онда буюр.

Ш ы х р ә һ и м

— Буюрмушам мән,
Чүнки дедикләрим кәлир үрәкдән...
Ефим Шыхрәнимә диггәтлә бахыр,
Гәлбиндән гәлбинә мәһәббәт ахыр...
Фөвтә вермәйәрәк бир ан фүрсәти,
Шыхрәнимә эйилиб она сакитчә
Сорушур: — Ай Ефим, яздыны бирчә,
Партия ишимчүн о заманәти?

Е ф и м

Район комитетинә вермишәм дүнән,
Буна сәндән дә сох тәләсирәм мән.

Ш ы х р ә һ и м

Мән бир комсомол тәк кетдим чәбһәйә,
Бир коммунист кими гайыдым дейә.
Лакин нанкор яғы тез яралады.

Е ф и м

Сән ки, горумушсан Ленинграды?
Бәйүкдүр бу шәрәф, бу шан, бу шөһрәт.
О кәс ки, көстәрир бәйүк шучәт,
Ону әзиз тутур доғма вәтәни.

Ш ы х р ә һ и м

Әши, утандырма, Ефим чан, мәни.

Е ф и м

Севсән саф үрәклә өз сән'етини,
Газанарсан элин мәһәббәтини,—
Дейә җәмәләрхы галхыб йохлайыр,
Буруг симләриндә ел выйылдайыр...

Бузовна торпағы мин илдән бәри
Гойнунда сахламыш бу хәзинәни.
Нечә қеологун хәял шәһпәри
Сон илләр кәшф этмиш бу дәфинәни...

Одур, эһрамвары уча буруглар
Салыныш бурадаң Маштағаядәк.
Онлар улдуз кими яндыгча пар-пар,
Хәзәр ана кими вәчдә кәләрәк,
Гызыл нефт ятаглы гум саһилләри
Құмуш ләпәләрлә салама кәлир.
Фәhlәләр әэм илә газдыгча ери,
Торпаг да шаир тәк илһама кәлир...

Бузовна, доғрудур баһар дүшәндә
Сәнә гонағ кәлир бизим чаванлар.
Лакин саһилинә илк гар дүшәндә
Нәдәндир гойнунда көрүнмүр онлар?

Яхши күн достудур онлар, дейәсән,
Бу яй суал эйлә о меһманлара.
Гышда да гойнуна гайыдыб һәрдән
Бир нәзәр салсынлар бу буруглара.

Торпаг да инсан тәк инчийәр бә'зән,
Онун үрәйинә вагиф олмасан.
Одур ки, Ефим дә енә сәһәрдән
Бәйүк бир әзм илә газыр дурмадан.
Буруглар өнүндә төкүр инчи тәр,
Бә'зән дилсиз олур бәйүк бир һүнәр...

Доггузу январдыр... Сәрт бир шахта вар,
Енә яхши кедир бу газма иши.
Достлар, мән дедикчә доггузу январ,
Кәлир хәялъыма элин кечмиши...

Йох, инди һагг үчүн үсян дейәрәк,
Кимсә йәнәлмәйир гыш сарайына.
Инди эл мәһсулу әтәкләйәрәк,
Бир күндә беш әмәк алыр пайына.

«Доггузу январдыр, союг гар» — дейә
Ше'rim инилдәмир әһтияч үчүн;
Мүгәддәс, күнәшли бир қәләчәйә
Буруглар салырыг ғүдрәтлә бу күн...

VII

Бу ахшам Бакының гашы чатылмыш,
Абшерон енә дә гара бурунүр.
Достлар яхши билир, белә союг гыш
Бакыда он илдән тәк бир көрүнүр.

Газылан гуюдан бир гәдәр кәнар
Еничә тикилмиш кичик будка вар.
Ортада хырдача стол гурулмуш,
Сәрилмиш устунә гәзет вә журнал.
Дивардан Ленинин шәкли вурулмуш,
Юхары тәрәфдә сәсләнир «Урал».
Бучагда баягдан пиләтә яныр,
Үстүндә ағ чайник енә буғланыр.
Нөвбә дәйишмәкчин фәhlәләр кәлир,
Бу кичик будкада һәрдән динчәлир.

УКОЛОВ

Яман союг кечир бу ил бурда гыш;
Элә бил тәбиэт бизи гарғамыш.
Сән бир сәйлә көрәк, Бәзиркан дайы,
Белә союг гышын хош олур яйы?

БЭЗИРКАН

Дүзүнү ахтарсан, билмирәм, бала.

УКОЛОВ

Онда сән һәятдан галырсан дала.

БЭЗИРКАН

Сәнә тай дейиләм, ишим-күчүм вар,
Фикримдә торпага бу күн һүчүм вар.

УКОЛОВ

Нийә пәрт олурсан, нә дедим ахы?

Бәзиркан

Бир бәри вер көрүм о даш чахмағы,
Овгатым тәлх олду...

Уколов

— Нийэ, эми чан?

Бәзиркан

Мәнә дә дейәрләр гую Бәзиркан.
Тай-тушун янында адым-саным вар;
Буну яхши билир бизим дағлылар.
Саггал ағартмышам, баш ағартмышам,
Кечәни-кундүзу ишә гатмышам.
О достум Мирбәшир яхши билирди,
Онунла сөһбәтим, сөзүм бир иди.
Гаравул чәкирдим ийирмиалтылара.
Бә'зән дә сулары мән яра-яра,
Наркин адасына силаһ дашыдым;
Мән дә онлар илә силаһдашыдым.
Иди дүнә көрмүш гоча Бәзиркан
Ени ярадылмыш бу техникадан
Бир аз кери галыр...

— О да дүзәләр!

Өзүнү бу гәдәр кери санма кәл.

— Ай Бәзиркан дайы, кечдикчә дөвран,
Элә бил күн-кундән чаванлашырсан.
Тәклик һеч әл вермир, бир эвләнсәнә?
— Гоча Бәзирканам, кәлмәйин мәнә,
Йә'ни мән билмирәм һеч сизин гәдәр?
Мәгәсәдә чатмамыш инсан эвләнәр?

— Сағ ол, ай Бәзиркан!

— Дейир чаванлар,

(Нәр хөш зарафатын өз лаззәти вар).

Тәбиэт инсанла үз-үзә кәлир,

— Бәрк даян, Шыхрәһим, тормозу сахла!

Ай гоча Бәзиркан, дәзкаһы йохла,—

Дейәрәк Ефимин сәси йүксәлир.

Сәрт күләкли гар

Бу саһил боюнча һей чәкдикчә чар,
Көз-көзү көрмәйир, донур әл-аяг;

Аһ... Гоча торпағын кининә бир баҳ!..

Борулар фырланыр, улайыр күләк,

Бузовна, кәл сән дә сейр эт буну бир.

Шыхрәһим фәрәһлә күлумсәйәрәк:

— Бу күнкү газмамыз сабақы нефтдири! —

Дейәрәк ярдыгча ерин бағрыны,

Тәбиэт «оф»—дейир, «ярылдым!» —дейир.

Онларын чәкдийи һәр бир ағрыны

Көстәрә билмисә яздығым шеир,

Лакин яхши билир ерлиләр буну:

Гыш күнү чәтиндир газмаг гуюнү.

Бир тәлаш ичиндә чалышыр онлар.

Даян, эй тәбиэт, аман вер бары,

Чөлдә ишләдикчә бизим чаванлар,

Онларын устунә кәл чырпма гары.

Сарсыла билмәзсән онлары, анла.

Өзүнү йорма, кәл, эй дәли рузкар.

Йохса зәһмәт севән бизим инсанла,

Сәйлә эй тәбиэт, мубаризән вар?!

Онда даян, гафил!..

Балталар дәлир,

Торпагдан «тәслимәм!» — сәси йүксәлир.

Үч пәрли балталар торпағы ярыр,
Диз чөкән тәбиэт фәряд гопарыр...
Эй совет инсаны, совет инсаны!..
Гәләмә алдығым һәр бир дастаны,
Мән сәнин эшгиналә вуурам баша.
Гой әзмин титрәтсін бүтүн чаһаны.
О кимдир даянды һәйәчан ичиндә!
— Балта ләнк ишләйир.

— Боруну галдыр!..

Борулар чәкилди бир ан ичиндә.
— Балтаны сахлаян галын бир салдыр.
Тез алмас балтаны гуюя эндир! —
Дейә Ефим Ҙоев енә әмр эдир.
О ити балтайла парчаланыр сал.
— Ал, кинли тәбиэт, ҹавабындыр, ал! —
Дейән Шыхрәнимин үстү-башы гар;
Фәгәт үрәйиндә бир һәрәрәт вар.
Мазутлу әлчәклә силиб гарыны:
— Мәним һәр дәгигәм гызылдыр — дейир.
Яш әлчәк дондурур бармагларыны,
Кәл исит бу кәнчи, эй одлу шеир!
Мәним гәһрәманым инди дардадыр,
Һәят йолдашыса интизардадыр.
О, инди баҳараг пәнчәрәсиндән:
— Оф... нечә борандыр, — сөйләмәсиндән
Дуюрам ачыйыр о бир аныға,
Бахыр пәнчәрәдән сәрт гаранлыға.
Дарыхма, көзәл гыз, ярын гочагдыр;
Она кар этмәйир бу боран, бу гыш.
Мәним бу сөзләrim, зәннимчә, һагдыр;
Севдийин гоч оғлан, оғул яранмыш!
Өтүр дәгигәләр... атыр дан ери...
Шириң хәялларла бу кәлин ятыр.

Бу вахт Шыхрәнимин аяг сәсләри
Ону юхусундан эркән оядыр...
Үзүндә йорғунлуг, көзү юхусуз,
Чәкмәси исламмыш... үстү-башы буз...
Чыхарыб плаши, әлчәкләрини,
Шыхрәним тез печә тутур әлини;
Сонра палтарыны бир-бир союнур,
Ванна отағында кедиб ююнур.
Азачыг кечмир ки, дөнүр енидән,
(Онлара верирәм бурда сөзү мән).
— Оф, дейән донмусан?
— Эйби йох.

— Нийә?
Мән раһат олмурдум бирчә санийә.
Никаран галмышдым... союгда нечә
Газдыныз Шыхрәним?

— Анчаг бу кечә
Һәштәд беш метрдән артыг газмышыг,
Торпағын бағрына зәфәр язмышыг.
Анчаг бармагларым өзүмүн дейил.
— Чан-чан, лап шишибсән, күлүм, элә бил!
Көр бирчә нечә дә бүм-бүз олубсан?
Элләрин донуб ки?.. Ой! Нә союгсан?
Кәтир гызышдырым....

Шыхрәним күлүр,
Лакин йорғунлугдан көзү сүзүлүр.
Дейир: — Ачыглысан дейән бир гәдәр.
Һәр һалда зәһмәтим кетмәйир һәдәр.
Бу мәним борчумдур, өз һәвәсим вар,
Одур ки, кар этмир мәнә союг, гар.
Онун шахтасы вар, мәнимсә күчүм.
Торпағын бағрына этдикчә һүчүм,
Өнүмдә диз чөкүр!..

Бу ара бирдән
Сакитчә-сакитчә бахыб ериндән,
Онун илкбешийи, көрпә гызығаз,
Япышыб бешикдән гымышыр бир аз:
— «Ата-ата» — дейир о күл додағы,
Этири бир нәфәс сарыр отағы.
Ата көрпәсіни басыр бағрына,
Дейир: — Оянысан?..

Севинир ушаг.

— Шырхәним, дейәсән йорғунлуғуна
Бу шириң көрпәмиз мәлім олачаг, —
Дейә чаван кәлин ачыр сүфрәни...
Достлар, бурда гоюб биз бу лөвнәни,
Ефимин эвинә бир нәзәр салаг:
... Сары сач, мави көз бир рус кәлини,
Өз кичик оғлұна пәнчәрәдән, бах,
Көстәрир Кировун тунч нейкәлини.
Тәрләмиш айна тәк тутгундур дәнис,
Гар кәсиб, тәбиәт динчини алыр.
— «Голубушка», — дейә бизим Айбәніз
Роялда астадан бир маһны чалыр.
Маһны чалындығча анлар өтүшүр...
Ушаг хұмар-хұмар бахыр дилләрә.
Булутлар чәкилир, илк шәфәг дүшүр
Шәһәрә, дәнисә, кен саһилләрә...
О бири отагда Ефим динчәлир,
Йорғунлуг чанындан чәкилир көйә.
Ушаг хәлвәт-хәлвәт ятаға кәлир,
Тутуб йорғанындан чәкир: «галх» — дейә.
Чаван рус кәлини һисс эдіб буну,
Көрүр ки, яйыныб ушаг көзүндән,
Кәлинчә, айылдыб ата оғлуну,
Чәкиб чарпайыя, өпүр үзүндән...

Бахыр бир-биринә бизим чаванлар;
Достлар, айләнин өз аләми вар!..

VIII

Вагонлар тутмайыр әмәкчиләри,
Тәләсир трестә нефт ишчиләри...
Сүзүр электрик гатары гуш тәк,
Сүбһүн гапысыны дәйүр һәр инсан.
Инсандан керидә галмасын кәрәк
Полад тәкәрини һәрләйән заман.
Алатор гаранлыг аз-аз сейрәлир,
Артыг сечмәк олур сәрнишиналәри.
Гатар Бузовная тәрәф йәнәлир,
Она «бујор» — дейир январ сәһәри...
Минләрлә фәhlәни бошалдыр гатар.
Сабаһын гәлбинә дүшүр вәлвәлә.
Эйниндә плашы, алнында вұгар,
Бахыб өз ишичин олан чәдвәлә,
Ити аддымларла кедир бир оғлан.
Газма ишчиләри һәрмәтлә бу ан
Дейир: — Салам, уста!..

Е ф и м

Салам, ушаглар!
Матор гызышыбымы, гуода нә вар?!

Ш ы х ә һ ү м

Дүзү, отуз күндүр иш чәдвәлимиз,
Анчаг лап сабаһа гурттарығ биз.

Е ф и м

Он едди күнәми?

Ш ы х р ә һ и м

Бәли, бирчә бах,
Дәринлик билдириән чиңазлар анчаг
Үч мин он беш метр көстәрир артыг.

Е ф и м

Бурдан тәбәгәләр башланыр сых-сых,
Абшерон ятағы кечир бу ердән,
Одур ки, әңтият эләйирәм мән.
Кәрәк даянмасын борулар бир ан...
Бу вахт яхындақы тәпә далындан
Кеолог көрүнүр:
— Салам, чаванлар!
Бир әнкәл йохдур ки?

Е ф и м

Бир горхумуз вар:
Горхурам балталар сына бу гатда.

К е о л о г

Мәнчә, янылмырам мән тәдгигатда.
Үч миндән кечибми?! Йохдур горхусу.
Яхшы ишләйәчәк газма борусу.

Е ф и м

Балта чох сүр'этлә газыйыр, фәгәт,

Бә'зән гәddар олур гоча тәбиэт.
Әңтият кәрәкдир...

К е о л о г

Горхма, Ефим чан...
Гызыл Абшеронун бу ятағында
Илк дәфә бу гәдәр дәрин газыян
Сизсиниз...

Ефимин бахышларында
Дуюлур ени бир зәфәр мүждәси.
Чаван газмачылар төкүр инчи тәр.
Гуюдан йүксәлән торпағын сәси:
«Синәми сөкмәйин, — дейир, — бу гәдәр».
Лакин Шыхрәнимин полад голлары
Тормоздан тутдугча балталар ярыр;
Гызыл Абшеронун бу сон гатлары
— Мәһв олдум! — дейәрәк фәряд гопарыр...
Кеолог баҳдыгча бу чаванлара,
Вүгары дағлардан енилмәз олур.
Һәрдән гулаг вериб угултулара,
Севинчдән, фәрәндән көзләри долур.
Бәли, о билир ки, тапдығы ятаг
Сабаң «нефт» — дейәрәк фантан вурачаг.

IX

Партия комитәси... Гапы далында
Шыхрәним доланыр варкәл эдәрәк.
Бир аздан комитә катиби она
Чилди гырмызы бир билет верәчәк.
Шыхрәним хәялән данышыр енә:
— Һәр күн охуорам мән гәзетләрдән.

Бәлкә енә суал вердиләр мәнә?
Әкәр сорушсалар: нәдир вәзифән?
Онда дейәрәм ки...

Әлә бу заман
«Буюрун», — дейәрәк бир гыз астадан
Гапыны ачараг чағырыр ону.
Шыхрәһим дүзәлдиб галстукуну,
Гапыдан сакитчә ичәри кирир.
Қатиб «әйләш», — дейә стол көстәрир.
Сонра нишан вериб отуранлара,
Сөйләйир: — Шыхрәһим сәрг боранлара
Таблашыр вәтәнин гаршысында, баҳ,
Әзмилә, эшгилә аловланараң.
Адыны зәһмәтлә догрутдугуйчүн
Она биз партбилет веририк бу күн.
Бу заман бириси сөз алыб галхыр,
Шыхрәһим марагла тез она баҳхыр.
О дейир: — Газдығын гуюну кәрәк
Сабах гуртарасан бир коммунист тәк!

Шыхрәһим

Балталар даяныр!..

Е ф и м

Нечә?

Шыхрәһим

Тез ол бир!
Ер өз нәфәсилә мәни исидир.
Кәл япыш тормоздан...

Е ф и м

Нә дедин? Даян!
Аз галыр, бу saat атачаг фантан!
Галпағы назырла!

Шыхрәһим

Балталар дуур,
Элә бил торпағын үрәйи вуур.

Е ф и м

Тез ол чиңаза баҳ! —
Дейә сәсләнир.
Уча кәлләчархдан борулар энир.
Балталар енидән салыныр ишә,
Әтрафда дуранлар дүшүр тәшвишә.

Шыхрәһим

Үч мин йүз алтмыш беш!..

У колов

Нечә, доғрудан?
Он метрдән сонра атачаг фантан?
Икiid газмачылар батыр ган-тәрә;
Шыхрәһим гатлашыб бәйүк һүнәрә,
Газыйыб торпағын сон нефт гатыны,
Чапыр ер алтында полад атыны.
Торпаг ярылдыгча өтүшүр анлар,
Топлашыб нефтчиләр, бутун чаванлар.

Гоча кеологса чиңаза бахыр:
О кah құлумсайир, кah шимшәк чахыр.
Kah гашы чатылыр булудлар кими,
Kah да ки, ачылыр илк баһар кими.
Боғуг уғултулар кәлдикчә ердән,
Кеолог сыйрайыб дурдуғу ердән,
Ефимлә бәрабәр бахыр әгрәбә:
— Aha... Газылмагда лап сон тәбәгә!..
Гоча Бәзирканса тәлаш ичиндә
Басыб папағыны гашына гәдәр
Kah гарын алтында, кah яш ичиндә
Чевик голларыйла көстәриб һүнәр,
Уча кәлләчархдан боруну алыр;
Құләкләр әтрафда енә фит чалыр.
Уколов ахыдыр кил мәһлулуни;
Бири дүз гуюя салыр боруну.
Шыхрәһим тормозу галдырыр, салыр,
Гоша маторларын сәси учалыр.
Тәбиэт бағырыр яралы шир тәк.
Шыхрәһим сон гаты бу вахт сөкәрәк,
— Уч мин йүз етмиш беш! —

Дейә сәсләнир.

Гәлбләрә ани бир сәринлик энир.

— Галпағы назырла!..

— Назырдыр, ди ал!

— Артыг фантан атыр, галпағы тез сал!
Даянма!..

Салыныр бир анда галпаг.
Абшерон ятагы фантан вурараг,
Назыр боруларла ахыр бир баша...
Бу бәйүк һүнәрә эдир тамаша
Бурая топлашан нұмайәндәләр.
Гүону газыян чаван фәһләләр

Бир ан нәфәс дәрир, бәниزلәри шән...
Узун бир тәсвиirlә демәсәм дә мән,
Лакин гулаг верин шे'рин сәсинә:
Хәзәр ана кими өз синәсинә
Язды газанылан бу илк зәфәри,
Күлдү Абшеронун гызыл сәһәри!..

1949

КИТАБЫН ИЧИНДЭКИЛЭР

НЭГМЭЛЭР

Пычылдашын, лэпэлэр!	3
Бакылы гыз	5
Ана маңысы	6
Аграном оғлан	8
Килас	9
Һәким гыз	10
Сүлһ нэгмэси	11
Баһар нэгмэси	13
Севки валсы	15
Ай гашы, көзу гара гыз!	16
Айлы кечэлэр	17
Нэгмэкар	19
Дан улдузу, бир дэ мэн...	20
Һәятымсан	22
Арзу	23
Нэ вахта галды	24
Көзэл оғлан	25
Севинч маңысы	26
Севдийим гыз	27
Лайла	28
Севкилим	29
Билмэдин	30
Бизим_совхозда	31

Уғурлар олсун	33
Шәһла көзлүм	34
Ниййэтин нэдир?	35
Күнэш	36

ШЕИРЛЭР

Бир гызыл китаб вар	37
Илин сон кечэси	39
Совет мүһөрриләринэ	42
Май кэлир	46

ПОЭМАЛАР

Ени торпагларын ени сакинлэри	48
Абшерон ятагы	71

~~Kay~~

Редактору Ш. Абасов
Габыгыны рэссам В. Хруслов
чэкмишиди

Бэлии редактору М. Асланов
Техники редактору С. Бағырова
Корректорлары Т. Гурбанова

Йығылмага верилмеш 4° V 19 гече ил. Чапа
имзаланмыш 7 V 1956-нчы ил. ФГ 01 86 Кағыз
форматы 70 × 91⁷. Физики чап береги 3.
Шәрти ч. в. 8,51 үнчөт нашр. зәрәги 3,25.
Сифарын ф 17 Гюлкызы 15 300.
Гиймәти 1 ман, 75 гәп.

Азәрбайҹан Дөллөт Нәшрийаты, Бакы, һүсү
Наҹыев күчәси, № 6.

Азәрбайҹан ССР Мәдәнийәт Назирлийинин
26 комиссар атына мәтбәәси. Бакы, Эли
Байрамов күчәси, № 3.

+ 23

ИСЛАМ АХМЕД ОГЛЫ САФАРЛЫ

ШЕПЧИТЕ, ВОЛНЫ

(на азербайджанском языке)

Баку • Азернешр • 1956